

ELŐSZÓ

A középkorból fennmaradt oklevelek jelentős részét képezik a bírósági eljárás végén kiállított ítéletlevelek. Ezeket javarészt privilégiális formába öntötték, és nagy történeti értékkel rendelkeznek a bennük megőrzött adatok miatt. Fontos információkat hordoznak a genealógia, helytörténet (stb.) kutatói számára. Nemkülönben a jelen okirat is.¹

Ez a dokumentum a Bor-Kalán nembeli² Tiszai Pál és az Ellésiek valamint Szeri Pósa perének ítéletlevele. A pert 1329-ben Tiszai Pál indította az Ellésiek ellen, akik Szeri Pózával birtokosztályra léptek a nemzetségi birtokokon Tiszait és családját kihagyva belőle. A kérdéses birtokok Szer és az ahhoz tartozó Sajt és Szentes birtokok voltak. A per végül megegyezéssel zárult 1332-ben. Szer birtok Szeri Pósa és családja, valamint az Ellésiek kezén maradt, míg Tiszainak s családjának Sajt és Szentes jutott. Továbbá a megállapodás szerint a kezükön akkor nem lévő birtokokban, ha azokat kézre keríteni sikerül 2/3–1/3 arányban fognak birtokosztályt tenni úgy, hogy a Szerieknek és az Ellésieknek együtt jut 2/3, míg a másik harmad a Tiszaiakhoz kerül. A per lefutása teljesen megfelel a korabeli joggyakorlatnak. Annak szemléletes bemutatására is tökéletesen megfelel.

Habár a genealógia kutatói számára nem volt ismeretlen ez a privilégium, valahogy mégsem kerültek be a kutatói köztudatba az ebben fennmaradt adatok, vagy egyszerűen a hosszúsága miatt nem nézték át tüzetesen. Egyedül itt találkozhatunk (Ellés nembeli) Csuka János testvérével, Pállal, aki a havasalföldi hadjáratban részt vett és ott életét veszítette. Tiszai családjáról eddig csak annyi került be a köztudatba, hogy voltak fiai. Itt megtudhatjuk apja (István), testvérei (András és Dénes) és fiai (István, Domokos) nevét is. Valamint a per alapján el kell gondolkodni azon, hogy Tiszai családja a Bor-Kalán nemzetség melyik ágához is tartozott. Úgy tűnik, hogy Tiszai családját az Ellésiek és Szeriek közös ősenek, Izsépnék a leszármazottai között kellene keresni, illetve oda kellene kapcsolni.³

¹ A tárgyalat okmány jelentőségére Almási Tibor hívta fel a figyelmemet, amikor az Anjou-kori Oklevéltár XVI. kötetének (1332) feldolgozási munkálatait megkezdte. Szíves közlését és az oklevél fordításának lektorálását ezúton is köszönöm.

² A nemzetségre lásd: Karácsonyi 1897.

³ Az oklevél adatait is használva elkészítettem az érintett személyek feltüntetésével a három család (Ellési, Szeri valamint a „Tiszai” család) nemzedékrendi tábláját. Ezen nem tüntettem fel az Ellési és Szeri családok következő generációhoz tartozó leszármazottait. (Tiszai Pál fiai esetében nem tudunk további leszármazókról.) Lásd a függelékben.

A per leírása után a Tiszai családnak átengedett birtokok határainak leírása következett. Ez a része az oklevélnek a helytörténet kutatása szempontjából fontos. Mivel a szóban forgó birtokok határait el kellett különíteni más birtoktól, nemcsak az információértékű, ami lejegyzésre került, hanem az is, amit nem írtak le. A per tárgyát képező birtokokon kívül említésre kerültek még Sáp, Hékéd, Szeg és Bolgyán birtokok.⁴

Ezekon kívül az okirat – ahogy említettem – újabb névvel bővíti a havasalföldi hadjáratban résztvevők névsorát,⁵ valamint a hadjárat hadoszlási napját is pontosan megtudhatjuk belőle.⁶

Az oklevél információinak fontossága, és az, hogy a szövegnek csak kivonatos, illetve részleges fordítása létezett,⁷ szükségsszerűvé és nem kis jelentőségűvé tette a teljes fordításának elkészítését, hogy ezáltal is szélesebb kutatói kör számára váljék ismertté.

⁴ Rájuk vonatkozóan lásd a lábjegyzeteket, valamint a megadott irodalmat.

⁵ Györfly György gyűjtötte össze azon oklevelek sorát, amelyek a hadjáratról értesítenek, illetve annak résztvevőit említik. Erről az oklevélről azonban nem tudott. (Györfly 1964.)

⁶ Vannak olyan munkák, amelyek a hadoszlási napokkal foglalkoznak. A havasalföldi hadjárat hadoszlási napjára vonatkozóan van téves megállapítás is. (Wertner 1905. 431–432.) Nagy Gyula viszont helyesen adta meg ezt az időpontot. (Nagy 1884. 16–20.) A hadoszlási nap értelmezésének rövid összefoglalását Almási Tibor adta meg legutóbb. Erre vonatkozóan lásd: Almási 2004. 47–57.

⁷ Blazovich 1985. a. 57.

Ajánlott irodalom

- Béli Gábor: Magyar jogtörténet. A tradicionális jog. Pécs, 1999.
- Bertényi Iván: Az országbírói intézmény története a XIV. században, Akadémiai Kiadó, Bp. 1976.
- Bertényi Iván: Magyarország az Anjouk korában, Gondolat, Budapest 1987.
- Bónis György – Degré Alajos – Varga Endre: A magyar bírósági szervezet és perjog története, Zalaegerszeg, 1996.
- Hajnik Imre: A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád– és a Vegyes –házi királyok alatt, MTA Bp., 1899.
- Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig, Nap Kiadó Bp. 1900. (reprint) 155–174.
- Kis-Rácz Antalné (etc.) szerk.: Szentes helyismereti kézikönyve I. kötet, Csongrád Megyei Levéltár, Szentes 2000.
- Kordé 2000.: Kordé Zoltán: Szegvár és a Bor-Kalán nemzetség. A település és környéke a középkorban. in: Szegvár főszerk.: Dr. Farkas Gyula Szegvár Nagyközség Önkormányzata 2000. 157–165.
- Trogmayer Ottó – Zombori István: Szer monostorától Ópuszteszterig, Gyorsuló Idő Budapest 1980.
- Trogmayer Ottó: „...Messzelátó hegy gyanánt szolgált...”: Szer monostor templomának építéstörténete, Szeged 1998.

Lásd még a felhasznált irodalmat.